

4.

Koordinator rodzinnej pieczy zastępczej - metodyka, uprawnienia i dokumentowanie pracy z rodziną lub prowadzącym rodzinny dom dziecka

Koordinatorzy pieczy zastępczej, jako bezpośrednie wsparcie rodzin zastępczych, są jednym z kluczowych elementów organizowanego systemu pieczy zastępczej zapewniającego czasową opiekę i wychowanie dzieciom w przypadkach niemożności sprawowania opieki i wychowania przez rodziców.

Zgodnie z ustawą z dnia 9 czerwca 2011 r. *o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej* (Dz. U. z 2016 r. poz. 575 z późn. zm.) **rodziny zastępcze i rodzinne domy dziecka obejmuje się opieką koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej¹.**

Natomiast w stosunku do rodzin zastępczych i rodzinnych domu dziecka, nie objętych opieką koordynatora, zadania koordynatora wykonuje organizator. Koordynatorem rodzinnej pieczy zastępczej może być osoba, która posiada wykształcenie wyższe na kierunku pedagogika, pedagogika specjalna, psychologia, socjologia, praca socjalna, nauki o rodzinie lub wykształcenie wyższe na dowolnym kierunku, uzupełnione studiami podyplomowymi w zakresie psychologii, pedagogiki, nauk o rodzinie, resocjalizacji lub kursem kwalifikacyjnym z zakresu pedagogiki opiekuńczo – wychowawczej oraz co najmniej roczne doświadczenie w pracy z dzieckiem i rodziną lub co najmniej roczne doświadczenie jako rodzina zastępcza lub prowadzący rodzinny dom dziecka. Ponadto nie jest osobą i nie była pozbawiona władzy rodzicielskiej oraz władza rodzicielska nie jest jej zawieszona ani ograniczona, wypełnia obowiązek alimentacyjny – w przypadku gdy taki obowiązek w stosunku do niej wynika z tytułu egzekucyjnego, nie była skazana prawomocnym wyrokiem za umyślne przestępstwo lub umyślne przestępstwo skarbowe. Koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej wyznacza organizator rodzinnej pieczy zastępczej, po zasięgnięciu opinii odpowiednio rodziny zastępczej lub prowadzącego rodzinny dom dziecka. **Koordinator rodzinnej pieczy zastępczej nie może mieć pod opieką łącznie więcej niż 15 rodzin zastępczych lub rodzinnych domów dziecka².**

Realizacja zadań koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej sprowadza się do zapewnienie adekwatnej i skutecznej pomocy rodzinie zastępczej. W głównej mierze zależy to od prawidłowego zdiagnozowania potrzeb i problemów rodziny oraz nawiązania z nią kontaktu. Najczęstszego kontaktu i wsparcia potrzebują rodziny zastępcze w początkowej fazie ich funkcjonowania.

Pozbawiona nadmiernego formalizmu specyfika relacji pomiędzy koordynatorem a rodziną sprawia, że koordynator może przyjrzeć się rodzinie „od środka” i we właściwy sposób zdiagnozować jej potrzeby i problemy.

¹ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. *o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej* (Dz. U. z 2016 r. poz. 575 z późn. zm.)

² Tamże.

Umiejętność budowy poprawnych relacji z rodziną opartych na wzajemnym zaufaniu jest koniecznością w pracy koordynatora.

Koordinator pracuje w terenie, a jego obowiązki biurowe są ograniczone do niezbędnego minimum (proporcje ok. 70% praca w terenie, 30% praca w biurze)

Koordinator rodzinnej pieczy zastępczej to osoba, która zawodowo świadczy pracę socjalną, nie realizuje postępowań administracyjnych, dotyczących świadczeń pieniężnych, wyznaczana do pracy w danej rodzinie przez organizatora rodzinnej pieczy zastępczej.

Koordinator rodzinnej pieczy zastępczej

– planuje, inicjuje, organizuje i dokumentuje działania wspierające tych pracowników, którzy czasowo „zastępują dzieciom rodziców” – we współpracy z innymi ogniwami systemu pieczy zastępczej, wsparcia rodziny i adopcji.

Do zadań koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej należy w szczególności:

- ⇒ udzielanie pomocy rodzinom zastępczym i prowadzącym rodzinne domy dziecka w realizacji zadań wynikających z pieczy zastępczej;
- ⇒ **przygotowanie, we współpracy z asystentem rodziny i odpowiednio rodziną zastępczą lub prowadzącym rodzinny dom dziecka, planu pomocy dziecku;**
- ⇒ pomoc rodzinom zastępczym oraz prowadzącym rodzinne domy dziecka w nawiązaniu wzajemnego kontaktu;
- ⇒ zapewnianie rodzinom zastępczym oraz prowadzącym rodzinne domy dziecka dostępu do specjalistycznej pomocy dla dzieci, w tym psychologicznej, reedukacyjnej i rehabilitacyjnej;
- ⇒ zgłaszanie do ośrodków adopcyjnych informacji o dzieciach z uregulowaną sytuacją prawną, w celu poszukiwania dla nich rodzin przysposabiających;
- ⇒ udzielanie wsparcia pełnoletnim wychowankom rodzinnych form pieczy zastępczej;
- ⇒ przedstawianie corocznego sprawozdania z efektów pracy organizatorowi rodzinnej pieczy zastępczej³.

rola koordynatora w planie pomocy dziecku

W metodologię profesjonalnej pomocy wpisany jest element **indywidualizacji usług**.

Zindywidualizowany plan pomocy dziecku i rodzinie może stanowić jedno z bardziej efektywnych narzędzi wzmacniania motywacji do działania, zmiany i rozwoju. Nie tylko zatem zyskujemy plan „uszyty na miarę” psychospołecznej kondycji jednostki czy rodziny, w którym trafnie wyznaczone cele zwiększają szansę uruchamiania adekwatnych form wsparcia i

³ Art. 77. Tamże.

pomocy, ale także zwiększamy szansę zaangażowania klientów w osiąganie celów, jakie zostały określone wspólnie z dzieckiem i rodziną⁴.

Dla każdego dziecka koordynator rodzinnej pieczy zastępczej wraz z rodziną zastępczą opracowuje plan pomocy dziecku, w którym zostają zawarte cele i zadania do realizacji na każde sześć miesięcy pobytu dziecka w pieczy zastępczej (w przypadku dzieci poniżej 3 roku życia – nie rzadziej niż raz na trzy miesiące), które następnie są podsumowywane i tworzony jest plan na kolejne półrocze⁵.

Każdy plan pomocy rodzinie, który jest budowany na podstawie szczegółowej diagnozy trudności i zasobów **rysuje unikalną mapę charakterystyk danej rodziny**. Powinien odnosić się między innymi do:

- ⇒ **czynników ekonomiczno-społecznych** (np.: struktura rodziny, źródła utrzymania, warunki życia),
- ⇒ **czynników psychospołecznych** (np.: typ, siła, i zaburzenia więzi społeczno-emocjonalnych, stosowane środki wychowawcze, wzory życia rodzinnego, typ i struktura postaw rodziców, reagowanie na sytuacje trudne, atmosfera rodzinna)
- ⇒ **czynników kulturalnych** (postawy wobec tradycji i obyczajów, style spędzania wolnego czasu),. Obowiązek określenia wraz z członkami rodziny celów, form i zakresu pomocy jawi się jako oczywisty dla uzyskania pożądaných rezultatów działań wzmacniających rodzinę.

Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej wyróżnia dwa rodzaje planów.

- ⇒ *Pierwszy opracowywany jest w sytuacji gdy jeszcze nie doszło do umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej. Zgodnie z art. 15 ust. 3 minimalna treść planu to zakres realizowanych działań mających na celu przezwyciężenie trudnych sytuacji życiowych, terminy ich realizacji oraz przewidywane efekty. Plan opracowywany jest przy współpracy asystenta rodziny z członkami rodziny. Współpraca oznacza, że asystent nie może narzucić rodzinie rozwiązań, które przez tę rodzinę nie byłyby akceptowane. Plan powinien być ponadto skonsultowany z pracownikiem socjalnym, który przeprowadził wywiad środowiskowy i dokonał analizy sytuacji rodziny, w wyniku której przydzielono jej asystenta. W przypadku gdy do pracy z asystentem rodzinę zobowiąże sąd, nie ma potrzeby przeprowadzania wywiadu, nie ma zatem obowiązku konsultowania planu z pracownikiem socjalnym. Niemniej jednak, jeżeli rodzina wcześniej była pod opieką służb socjalnych taka konsultacja może być wskazana.*

⁴ S. Pawlas-Czyż, *Koordinacja pieczy zastępczej we współpracy z asystentem rodziny a formuła case managementu, Jak wspierać rodziny? Perspektywa organizacji. Perspektywa administracji. Dobro wspólne*, „Trzeci Sektor” 2013/2014, s. 100-101.

⁵ P. Domaradzki, J. Krzyszkowski, *Wsparcie dziecka w rodzinie i pieczy zastępczej. Ujęcie praktyczne* (Ebook), Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2016

⇒ *Drugi rodzaj planu to plan opracowywany w przypadku umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej.* Ustawa nie wskazuje jakie elementy powinien zawierać. Wydaje się, że przez analogie powinien mieć tutaj zastosowanie art. 15 ust. 3, z tym, że zakres realizowanych działań powinien obejmować te ukierunkowane na powrót dziecka do rodziny biologicznej Art. 15 ust. 1 pkt 2 koresponduje ponadto z art. 10 ust. 4, który nakazuje prowadzenie pracy z rodziną także w przypadku czasowego umieszczenia dziecka poza rodziną.

Rozdział 4 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej określa Ocenę sytuacji dziecka umieszczonego w pieczy zastępczej oraz rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka Organizator rodzinnej pieczy zastępczej ocenia:

- ⇒ sytuację dziecka umieszczonego w rodzinie zastępczej oraz w rodzinnym domu dziecka;
- ⇒ rodzinę zastępczą oraz prowadzącego rodzinny dom dziecka.

Organizator rodzinnej pieczy zastępczej dokonuje oceny w celu:

- ⇒ ustalania aktualnej sytuacji rodzinnej dziecka;
- ⇒ analizy stosowanych metod pracy z dzieckiem i rodziną;
- ⇒ modyfikowania planu pomocy dziecku;
- ⇒ monitorowania procedur adopcyjnych dzieci z uregulowaną sytuacją prawną umożliwiającą przysposobienie;
- ⇒ oceny stanu zdrowia dziecka i jego aktualnych potrzeb;
- ⇒ oceny zasadności dalszego pobytu dziecka w pieczy zastępczej;
- ⇒ informowania sądu o potrzebie umieszczenia dziecka w placówce działającej na podstawie przepisów o systemie oświaty, działalności leczniczej lub pomocy społecznej.

Oceny sytuacji dziecka organizator rodzinnej pieczy zastępczej dokonuje w konsultacji w szczególności z:

- ⇒ odpowiednio rodziną zastępczą albo prowadzącym rodzinny dom dziecka;
- ⇒ pedagogiem;
- ⇒ psychologiem;
- ⇒ właściwym asystentem rodziny;
- ⇒ przedstawicielem ośrodka adopcyjnego;
- ⇒ **koordynatorem rodzinnej pieczy zastępczej.**
- ⇒ rodzicami dziecka, z wyjątkiem rodziców pozbawionych władzy rodzicielskiej.

Do udziału w posiedzeniu w sprawie sytuacji dziecka umieszczonego w rodzinnej pieczy zastępczej mogą być zapraszani w szczególności przedstawiciele: sądu właściwego ze względu na miejsce zamieszkania rodziny zastępczej lub prowadzącego rodzinny dom dziecka, właściwego powiatowego centrum pomocy rodzinie, ośrodka pomocy społecznej, Policji, ochrony zdrowia, instytucji oświatowych oraz organizacji społecznych statutowo zajmujących się problematyką rodziny i dziecka, a także osoby bliskie dziecku.

Po dokonaniu oceny sytuacji dziecka **organizator rodzinnej pieczy zastępczej formułuje na piśmie opinię dotyczącą zasadności dalszego pobytu dziecka w pieczy zastępczej**, a następnie przekazuje ją do właściwego sądu.

Organizator rodzinnej pieczy zastępczej dokonuje oceny rodziny zastępczej lub prowadzącego rodzinny dom dziecka pod względem predyspozycji do pełnienia powierzonej im funkcji oraz jakości wykonywanej pracy.

Oceny rodziny zastępczej lub prowadzącego rodzinny dom dziecka organizator rodzinnej pieczy zastępczej dokonuje w konsultacji w szczególności z koordynatorem rodzinnej pieczy zastępczej oraz asystentem rodziny pracującym z rodziną dziecka.⁶

W przypadku umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej plan ma być opracowany przy współpracy zarówno członków rodziny jak i koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej.

Plan pomocy rodzinie powinien być skoordynowany z planem pomocy dziecku umieszczonego w pieczy zastępczej. Oznacza to, że opracowanie planu pomocy rodzinie w przypadku umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej powinno być poprzedzone opracowaniem planu pomocy dziecku.

Plan pomocy dziecku opracowuje koordynator rodzinnej pieczy zastępczej – w przypadku umieszczenia dziecka w rodzinie zastępczej lub rodzinnym domu dziecka albo wychowawca – w przypadku umieszczenia dziecka w pieczy instytucjonalnej. W obu przypadkach przy opracowaniu planu pomocy dziecku asystent jest obowiązany współpracować z koordynatorem⁷.

Przy opracowaniu planu pomocy dziecku uwzględnia się następujące obszary funkcjonowania dziecka:

- ⇒ Sytuacja prawna i rodzinna dziecka
- ⇒ Utrzymanie kontaktów z rodziną – potrzeby dziecka
- ⇒ Środowisko, z którego pochodzi dziecko
- ⇒ Potrzeby dziecka w sferze: opiekuńczej, rozwojowej, emocjonalnej
- ⇒ Potrzeby dziecka w relacjach społecznych i funkcjonowanie w grupie i środowisku rówieśniczym i szkolnym
- ⇒ Rozwój edukacyjny dziecka

⁶ Art. 130-139. Art. Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. *o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej* (Dz. U. z 2016 r. poz. 575 z późn. zm.)

⁷ Tamże.

- ⇒ Wpływ sytuacji kryzysowej dziecka na jego rozwój i funkcjonowanie w placówce
- ⇒ Wpływ sytuacji kryzysowej dziecka na jego rozwój i funkcjonowanie poza placówką
- ⇒ Ocena efektów pracy z rodziną dziecka prowadzonej przez asystenta rodziny

Wzór planu pomocy dziecku http://dd.lobez.ibip.pl/public/get_file_contents.php?id=222183

możliwości i formy pomocy ze strony koordynatora

Koordynator rodzinnej pieczy zastępczej pozostaje w stałym kontakcie osobistym, telefonicznym, e-mailowym z rodziną zastępczą. Spotkania z rodzinami zastępczymi odbywają się w miejscu zamieszkania rodziny zastępczej, w zależności od stwierdzonych i zgłoszonych potrzeb, jednak nie rzadziej niż raz na dwa miesiące.

Koordynator pozostaje również w stałym kontakcie z sądem, placówkami edukacyjnymi, medycznymi i innymi współpracującymi z rodziną zastępczą.

Praca z rodziną prowadzona jest najczęściej w formie:

- ⇒ konsultacji i poradnictwa specjalistycznego
- ⇒ usług dla rodziny z dziećmi, w tym usług specjalistycznych
- ⇒ pomocy prawnej
- ⇒ negocjacji i mediacji
- ⇒ organizowanie grup wsparcia i grup samopomocowych⁸.

Koordynator obok współtworzenia planu pomocy dziecku, ma również:

- ⇒ zapewnić dostęp do specjalistycznego wsparcia,
- ⇒ zgłaszać do ośrodków adopcyjnych dzieci z uregulowaną sytuacją prawną,
- ⇒ udzielać wsparcia usamodzielniającym się wychowankom rodzinnych form pieczy zastępczej

Wsparcie i pomoc koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej usamodzielniającym się wychowankom rodzinnych form pieczy zastępczej polega na:

- ⇒ pozostaniu w stałym kontakcie osobistym, telefonicznym, e-mailowym z pełnoletnim wychowankiem rodzinnej pieczy zastępczej, także tym pozostającym po osiągnięciu pełnoletności w dotychczasowej rodzinie zastępczej za jej zgodą.

⁸ Tamże.

- ⇒ opracowywaniu wspólnie z osobą usamodzielnianą indywidualnego programu usamodzielnienia **wzór indywidualnego programu usamodzielniania**
http://dd.lobez.ibip.pl/public/get_file_contents.php?id=254166
- ⇒ wsparciu w realizacji indywidualnego programu usamodzielniania,
- ⇒ udzielaniu wsparcia w zakresie zdiagnozowanych, a także zgłoszonych przez wychowanka potrzeb.

Częstotliwość i intensywność kontaktu koordynatora z wychowankiem jest zawsze ustalana indywidualnie według potrzeb, jednak odbywają się one nie rzadziej niż raz na sześć miesięcy.

zakres współpracy z asystentem rodziny, rodziną zastępczą lub prowadzącym rodzinny dom dziecka z uwzględnieniem podziału praw i obowiązków

Współpraca koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej z asystentem rodziny podejmowana jest najczęściej przy przygotowaniu planu pracy z rodziną, z planem pomocy dziecku umieszczonemu w pieczy zastępczej w celu szybszego powrotu dziecka do rodziny biologicznej.

Koordinator pieczy zastępczej + Asystent rodziny = Zespół do spraw powrotu dziecka do rodziny naturalnej

Współpraca obu specjalistów obejmuje zadania określone ustawowo, te zaś wyznaczają minimalny zakres współdziałania, w większości przyjmującego charakter wzajemnych konsultacji w ramach:

- ⇒ **oceny sytuacji dziecka umieszczonego w pieczy zastępczej** – asystent rodziny zostaje zapraszany do uczestnictwa w spotkaniach zespołu oceny sytuacji dziecka staje się częścią grupy, w której skład – obok koordynatora i asystenta – wchodzi inni profesjonaliści zaangażowani w pomoc dziecku, włączani do zespołu stosownie do rozpoznawanych potrzeb, ewentualnych trudności czy deficytów dziecka (psycholog, pedagog, kurator).
- ⇒ poddawania ocenie rodziny zastępczej/ **opiniowanie rodziny zastępczej**,
- ⇒ **opracowywanie planu pomocy rodzinie**, której dzieci umieszczono w pieczy zastępczej – celem przygotowywanego do wdrażania planu jest stopniowe rozwiązywanie problemów obecnych w rodzinie, jakie stały się podstawą umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej, tak aby środowisko rodzinne gwarantowało dziecku bezpieczny i prawidłowy rozwój.
- ⇒ budowy planu pracy z rodziną naturalną – poprawa funkcjonowania rodziny biologicznej, skutkująca możliwością nawiązania bardziej poprawnych, korzystniejszych dla dziecka kontaktów z rodzicami naturalnymi, powrót dzieci z rodziny zastępczej do rodziny biologicznej – **niestety ta forma współpracy nie jest częsta**.
- ⇒ przygotowywania informacji do sądu o możliwości powrotu dziecka do jego rodziny.

Współdziałanie asystenta rodziny i koordynatora pieczy zastępczej powinno występować na wszystkich etapach pracy z rodziną naturalną i dzieckiem w pieczy zastępczej.

W tej sytuacji obaj profesjonaliści (w uzasadnionych wypadkach w kooperacji z dodatkowymi specjalistami w pracy z rodziną naturalną i zastępczą oraz z dzieckiem) tworzyliby dla obu typów rodzin i dziecka „**zespół do spraw powrotu dziecka do rodziny naturalnej**” – wspólny plan, którego celem byłby powrót dziecka do rodziny naturalnej.

Gdy powrót do rodziny naturalnej byłby w ich przekonaniu niemożliwy, ich praca byłaby ukierunkowana na zapewnienie dziecku właściwych kontaktów z rodziną naturalną.

W kierunku spójnego współdziałania na wszystkich etapach pracy z klientem zależy obecnie przede wszystkim od wyjątkowych cech pracownika socjalnego, jego profesjonalizmu, etosu pracy i definiowania swojej roli w procesie udzielania pomocy.

Etapem współpracy, na którym współdziałanie koordynatora i asystenta bywa podejmowane najczęściej, jest:

1. faza określania celów pomocy w trakcie budowania planu pomocy dziecku oraz
2. faza oceny i ewaluacji zmian, monitorowania procesu realizacji planu.

Etapem współpracy, w którego obrębie obaj specjaliści nie zawsze mają okazję do spotkania, jest

3. faza diagnozowania, rozpoznawania zakresu potrzeb, możliwości, zasobów i trudności identyfikowanych u konkretnej rodziny czy u konkretnego dziecka.

Obecny rozdział kompetencji, na który dodatkowo nakładają się ograniczenia kadrowe i reguły organizacyjne, powoduje że aktywność obu specjalistów, choć kierowana do rodziny zastępczej, dziecka w pieczy i rodziny biologicznej, zyskuje wyraźne nachylenie:

- ⇒ **na rodziny zastępcze i dziecko w pieczy – w wypadku koordynatorów, i**
- ⇒ **na rodziny naturalne z problemami opiekuńczo-wychowawczymi – w wypadku asystentów rodzinnych.**

Proces ten, co prawda, może sprzyjać specjalizacji w obrębie tych rozdzielonych zadań, powodując, że z perspektywy działania całego systemu wsparcia dziecka i rodziny praca koordynatora i asystenta będą stanowiły dla siebie nawzajem ważne uzupełnienie, ale może jednocześnie nadmiernie zawężać osiągnięcie celów pomocy tam, gdzie o jej skuteczności rozstrzyga możliwość wspólnego, dobrze zaplanowanego, koordynowanego i monitorowanego działania na wszystkich etapach procesu udzielania pomocy.

Współpraca koordynatora i asystenta w profesjonalnym wsparciu rodziny stanowi obszar, w którym szerokie uzasadnienie znajduje stosowanie case managementu jako formuły zarządzania

Także **rodzinom zastępczym lub prowadzącym rodzinny dom dziecka** przysługują uprawnienia w postaci prawa do pomocy specjalistycznej i wsparcia w ramach współpracy

profesjonalistów (**sieciowy system wsparcia**). Odpowiednikiem konieczności współpracy z różnymi instytucjami jest **prawo do uzyskania od nich konkretnego wsparcia i pomocy**. Organizator rodzinnej pieczy zastępczej powinien – w ramach tego wsparcia – umożliwić sprawującym pieczę zastępczą uzyskanie porady w poradni psychologiczno-pedagogicznej lub w innej poradni specjalistycznej oraz podjęcie specjalistycznej terapii.

Wsparcie rodzin i rodzinnych domów dziecka możliwe jest także dzięki instytucji koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej. Rodziny zastępcze i rodzinne domy dziecka obejmuje się opieką takiego koordynatora, o ile rodzina/rodzinny dom dziecka złoży taki wniosek. Jednym z **obowiązków koordynatora, czyli także prawem rodziny/prowadzącego rodzinny dom jest:**

- ⇒ udzielanie pomocy w realizacji zadań wynikających z pieczy zastępczej;
- ⇒ przygotowanie, we współpracy z asystentem rodziny i rodziną zastępczą/prowadzącym rodzinny dom dziecka, planu pomocy dziecku;
- ⇒ pomoc rodzinom zastępczym oraz prowadzącym rodzinne domy dziecka w nawiązaniu wzajemnego kontaktu;
- ⇒ zapewnianie specjalistycznej pomocy dla dzieci, w tym psychologicznej, reedukacyjnej i rehabilitacyjnej.

Czynności kontrolnych rodzin nie może dokonywać koordynator rodzinnej pieczy zastępczej⁹.

sposoby realizacji funkcji koordynatora

W pracy koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej istotna jest multiprofesjonalizacja obszaru – sprawy pieczy zastępczej są źródłem kontaktów wielu typów służb społecznych wymuszając koordynację kontaktujących się i (lub) współpracujących podmiotów¹⁰.

Budowanie zespołów profesjonalistów znajdujemy w formule **case managementu** (zarządzania przypadkiem), czyli w procesie planowania, szukania, zlecenia i monitorowania różnych usług społecznych na rzecz klienta. Proces ten umożliwia pracownikom służb społecznych skoordynowanie wysiłków tak, aby służyć danemu klientowi przez profesjonalną pracę zespołową i w ten sposób rozszerzać wachlarz oferowanych usług, które są mu potrzebne. *Case management* może dzięki temu ograniczać problemy wynikające z niepełności usług, nieobecności personelu i nieadekwatnej koordynacji między osobami świadczącymi usługi.

Case management może występować w pojedynczych dużych organizacjach lub w programach, strategiach społecznościowych, koordynując usługi między środowiskami, **jest to więc sposób organizacji służb społecznych stosowany wobec osób lub rodzin**

⁹ *Rodzinna piecza zastępcza. Poradnik praktyczny*, red. A. Kwaśniewska-Sadkowska, Warszawa 2015, s. 43-44.

¹⁰ *Jak wspierać rodziny? Perspektywa organizacji. Perspektywa administracji. Dobro wspólne*, „Trzeci Sektor” 2013/2014, s. 42.

doświadczających wielu złożonych problemów (trudności, deficytów) i w związku z tym wymagających korzystania z licznych form usług.

Celem case managementu, który zawiera się w strategiach budowy systemu wsparcia rodziny jest osiągnięcie stanu równowagi między potencjałem jednostki/rodziny i jej zasobami¹¹.

Specyfikę praktycznych aktywności podejmowanych przez **koordynatorów pieczy zastępczej** wyznaczają następujące **obszary aktywności**:

- 1. inspirowanie i koordynowanie multidyscyplinarną współpracę zespołową.** Jej praktyczne zastosowanie możemy obserwować w następujących obszarach:
 - ⇒ zadań związanych z rozpoznawaniem potrzeb, identyfikowaniem trudności i zmian zachodzących w różnych płaszczyznach funkcjonowania dziecka w pieczy, co jest związane z zadaniem dokonywania okresowych ocen sytuacji dziecka,
 - ⇒ podnoszenia skuteczności realizowanych zadań nastawionych na udzielanie wsparcia oraz pomocy rodzinie i dziecku, w których wypadku współpraca ze specjalistami może przyjmować formę zadaniowo zorientowanej grupy roboczej, zapraszanej doraźnie do współpracy – do pomocy w rozwiązaniu konkretnej trudności czy w odpowiedzi na pojawiające się w danym wypadku zapotrzebowanie (na przykład wtedy, gdy jest zgłaszany problem w funkcjonowaniu szkolnym dziecka, ale mimo podjętych działań dostępnych w ramach szkoły sytuacja nie ulega poprawie). Zadaniowo zorientowana grupa specjalistów wspólnie określa, jakie możliwości z zestawu dostępnych metod wsparcia i opieki nie zostały jeszcze podjęte, a po jakie można w danej sytuacji sięgnąć,
 - ⇒ szeroko rozumianego budowania systemu wsparcia pieczy zastępczej w środowisku lokalnym, realizowanego również za pośrednictwem zwiększania wiedzy i świadomości dotyczącej rodzicielstwa zastępczego, zachęcającego do współpracy na rzecz rozwoju rodzinnych form opieki. Przykładem jest konferencja propagująca ideę zastępczego rodzicielstwa, integrująca środowisko profesjonalistów różnych dziedzin i potencjalnych kandydatów na rodziców zastępczych, w której uczestniczyli przedstawiciele rodzin zastępczych wraz z dziećmi, pracownicy placówek oświatowych (pedagodzy, wychowawcy, psycholodzy), sędziowie, kuratorzy, pracownicy socjalni, lekarze i reprezentanci instytucji współpracujących.
- 2. ułatwianie klientom dostępu do zasobów** – aspekt ten obejmuje realizację jednej z kluczowych funkcji *case managementu*. Jednym ze sposobów osiągnięcia tego celu jest stwarzanie możliwości sięgania po zasoby występujące w nieformalnym systemie wsparcia, w którym **źródłem pomocnych informacji i wsparcia emocjonalnego mogą być:**

¹¹ Tamże, s. 96.

- ⇒ **inni rodzice zastępczy** (uczestniczenie w spotkaniach rodzin zastępczych, na przykład piknikach integracyjnych, będących formą zachęcającą rodziny do aktywizacji i działań na rzecz swojego środowiska).
- ⇒ **grupy wsparcia dla rodzin zastępczych** – dające możliwość otwarcia się i sięgania po zasoby tkwiące w małych grupach społecznych.
- 3. Trzeci element aktywności koordynatorów w zakresie ułatwiania rodzinom i dzieciom dostępu do zasobów wsparcia dotyczy formalnego systemu opieki.** W znacznej mierze rezultat ten jest uzyskiwany przez utrwalone sposoby i ścieżki wielokierunkowego przepływu informacji między koordynatorem i wszystkimi ważnymi aktorami instytucjonalnej infrastruktury pomocowej na terenie powiatu. Sposób komunikowania ustalony we współpracy z osobami zaangażowanymi w system wspierania dziecka i rodziny w powiecie pełni dodatkowo dwie funkcje istotne z punktu widzenia zarządzania przypadkiem:
 - ⇒ Po pierwsze, wpływa na **skrócenie czasu udzielenia wsparcia** (upowszechnianie zasady o możliwie najszybszym informowaniu koordynatora w każdej sprawie istotnej dla sytuacji dziecka i rodziny).
 - ⇒ Po drugie, **zapobiega dublowaniu się obecnych w systemie form wsparcia** (na przykład dobrze się układająca współpraca z psychologiem szkolnym powoduje, że dziecko nie musi być włączane w dodatkową pracę z psychologiem współpracującym z koordynatorem w ramach powiatowego centrum pomocy rodzinie).
- 4. możliwość indywidualizacji praktycznych oddziaływań skoncentrowanych na dziecku i rodzinie** – od etapu ich poznawania, przez fazę konstruowania planu pomocy, po etap wdrażania form pomocy dziecku i rodzinie. Szczególną rolę odgrywa tutaj proces przygotowywania planu pomocy¹².

Koordynator pieczy zastępczej dąży do postaw, która charakteryzuje się:

- ⇒ wysoką motywacją do pracy,
- ⇒ właściwą postawą etyczną,
- ⇒ rozwojem umiejętności i cech osobowości takich jak – empatia, kreatywność, takt, kultura osobista, umiejętność słuchania i komunikacji, dyskrecja, otwartość, utrzymywanie właściwego dystansu w kontaktach,
- ⇒ wiedzą i umiejętnością pracy z dzieckiem i rodziną, wiedzą gdzie i jak szukać pomocy w konkretnych sytuacjach, umiejętnością szybkiego wyszukiwania i przekazywania potrzebnych informacji.

praktyczne zastosowanie ustawy w pracy koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej – superwizja przypadków/ praktyka realizacji pomocy przez koordynatora,

¹² S. Pawlas-Czyż, *Koordynator pieczy zastępczej we współpracy z asystentem rodziny a formuła case managementu, Jak wspierać rodziny? Perspektywa organizacji. Perspektywa administracji. Dobro wspólne, „Trzeci Sektor” 2013/2014, s. 100-101.*

Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej w ramach pracy koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej kładzie szczególny nacisk na tworzenie warunków:

- ⇒ zwiększania możliwości powrotu dziecka do rodziny naturalnej za pośrednictwem realizowanego planu pracy z rodziną,
- ⇒ wprowadzania rozwiązań ukierunkowanych na nawiązywanie i podtrzymywanie społecznie akceptowalnych kontaktów z rodziną biologiczną dziecka, aby łagodzić konsekwencje doświadczania straty i separacji (w sytuacji, gdy dziecko pozostaje w pieczy zastępczej),
- ⇒ prowadzenia działań przygotowujących zarówno rodziny biologiczne, jak i rodziny zastępcze oraz dzieci do adopcji (w sytuacji, gdy powrót do rodziny biologicznej jest niemożliwy) – nie tylko bowiem rodzina biologiczna, ale także rodzina zastępcza może doświadczać poczucia straty¹³.

Aby zrealizować ww. zadania konieczna jest nie tylko praca koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej w odniesieniu do rodziny zastępczej i dziecka w niej przebywającego oraz praca asystenta rodziny z rodziną naturalną, ale przede wszystkim **koordynacja ich działań oraz ścisła współpraca tych specjalistów**. Mogą oni na każdym etapie swojej pracy korzystać z pomocy innych specjalistów zatrudnionych w PCPR [powiatowym centrum pomocy rodzinie] lub OPS [ośrodku pomocy społecznej], m.in. pracownika socjalnego, psychologa, pedagoga¹⁴.

Współpraca koordynatora z zespołem profesjonalistów w wsparciu rodziny stanowi obszar, w którym szerokie uzasadnienie znajduje stosowanie *case managementu* jako formuły zarządzania. Wynika to przede wszystkim z niezwykle zróżnicowanego i złożonego zakresu potrzeb i trudności rozpoznawanych w rodzinach biologicznych, borykających się z wieloma problemami, nierzadko nakładającymi się na siebie. Proces rozwiązywania diagnozowanych problemów, lokowanych w różnych sferach funkcjonowania człowieka, wykorzystywanie zasobów wewnętrznych i zewnętrznych wymaga w tym wypadku zaangażowania specjalistów wielu dziedzin i koordynowania wielosektorowej współpracy. Aby zilustrować zróżnicowany zakres usług niezbędnych dla oddziaływań wpierających rodziny, wyróżniono główne podmioty angażowane w poszczególnych formach wsparcia rodzin w zależności od stopnia nasilenia trudności opiekuńczo-wychowawczych.

¹³ B. Kowalczyk: *Nowe oblicze współpracy ośrodków pomocy społecznej i powiatowych centrów pomocy rodzinie – współpraca asystenta rodziny z koordynatorem pieczy zastępczej*, „Problemy Społeczne” 2012, nr 5, s. 42.

¹⁴ Tamże.

Formy wsparcia rodzin w zależności od stopnia nasilenia problemów opiekuńczo-wychowawczych

	Stopień nasilenia problemów opiekuńczo-wychowawczych	Formy wsparcia	Główne podmioty współpracujące
Profilaktyka	wszystkie rodziny z dziećmi	programy aktywizujące, integracyjne, edukacyjne	szkoły, przedszkola, służba zdrowia, instytucje kultury i sportu, organizacje pozarządowe i kościelne
	rodziny zagrożone występowaniem trudności opiekuńczo-wychowawczych	programy wspierania rodziny i wczesnej interwencji praca socjalna grupy samopomocowe opiekuńcze placówki wsparcia dziennego	szkoły, przedszkola, służba zdrowia, organizacje pozarządowe i kościelne
Utrzymanie dziecka w rodzinie	rodziny, w których występują okresowe trudności opiekuńczo-wychowawcze	praca socjalna konsultacje i poradnictwo specjalistyczne grupy wsparcia grupy samopomocowe opiekuńcze placówki wsparcia dziennego	szkoły, przedszkola, służba zdrowia, powiatowe centrum pomocy rodzinie, organizacje pozarządowe i kościelne
	rodziny, w których występują nasilone trudności opiekuńczo-wychowawcze	praca socjalna usługi asystenta rodziny poradnictwo specjalistyczne grupy wsparcia, grupy samopomocowe, specjalistyczne placówki wsparcia dziennego terapia i mediacja	szkoły, przedszkola, służba zdrowia, powiatowe centrum pomocy rodzinie, organizacje pozarządowe i kościelne
	rodziny zagrożone ograniczeniem praw rodzicielskich lub z częściowym ograniczeniem praw rodzicielskich, objęte nadzorem kuratora	usługi asystenta rodziny praca socjalna poradnictwo specjalistyczne grupy wsparcia, grupy samopomocowe placówka wsparcia dziennego terapia i mediacja rodziny wspierające	szkoły, przedszkola, służba zdrowia, policja, powiatowe centrum pomocy rodzinie, organizacje pozarządowe i kościelne, sądy rodzinne (kuratorzy rodzinni)
	Powrót dziecka do rodziny	rodziny z dzieckiem w pieczy zastępczej	usługi asystenta rodziny praca socjalna poradnictwo specjalistyczne terapia i mediacja grupy wsparcia, grupy samopomocowe rodziny wspierające

Źródło: B. Kowalczyk: *Gminny program wspierania rodziny*, „Problemy Społeczne” 2012, nr 4, s. 39.

Dzieci umieszczane w pieczy zastępczej często wymagają specjalistycznej opieki, a co za tym idzie, wysokiego poziomu wiedzy, umiejętności, świadomości i wrażliwości rodziców zastępczych. Organizator pieczy zastępczej ma dbać zarówno o kompetencje swojego zespołu, zwłaszcza osób bezpośrednio współpracujących i mających wpływ na rodziny zastępcze (koordynatorzy) i o ciągle podnoszenie kompetencji (umożliwianie podnoszenia kompetencji) rodzinom zastępczym.

Koordinator pieczy zastępczej jest zobowiązany każdego roku podnosić lub poszerzać swoje kwalifikacje w obszarze współpracy z rodzinami zastępczymi. Na początku roku po ewaluacji poprzedniego roku pracy planuje swój rozwój w oparciu o potrzeby własne, informacje zwrotne od rodzin zastępczych oraz o potrzeby organizatora pieczy zastępczej.

Ocena/ewaluacja roczna rodzin zastępczych i koordynatora powinna być wzajemna, a nie tylko jednostronna¹⁵.

Superwizja przypadku

Organizator pieczy zastępczej organizuje spotkania ewaluacyjne koordynatora z jedną rodziną zastępczą odnoszące się do realizacji planu pracy z rodziną (druk karty informacyjnej dziecka umieszczonego w rodzinie zastępczej). Podczas spotkań jest dokonana diagnoza/analiza stanu obecnego, zostają omówione problemy i potrzeby dzieci oraz rodzin zastępczych oraz wspólnie poszukiwane są rozwiązania. Docelowo każda rodzina powinna odbyć dwa takie spotkania rocznie (w połowie roku kalendarzowego i na koniec).

Dokumentacja związana z monitoringiem, oceną i kontrolą oraz aspekty poddane tym procesom są znane i rozumiane przez rodziny zastępcze.

Efekty oceny są jawne dla rodziny zastępczej, a punkty niejasne i budzące wątpliwości są tłumaczone i w sposób konstruktywny przekazywane.

Oceny rodziny zastępczej lub prowadzącego rodzinny dom dziecka organizator rodzinnej pieczy zastępczej dokonuje w konsultacji w szczególności z koordynatorem rodzinnej pieczy zastępczej oraz asystentem rodziny pracującym z rodziną dziecka.

¹⁵ *Standardy organizatora pieczy zastępczej wypracowane przez przedstawicieli organizacji pozarządowych i jednostek samorządu terytorialnego w województwie opolskim i śląskim przy wsparciu sieci SPLOT.*

<http://www.stowarzyszeniedobrarodzina.pl/grafika/STANDARDY-PIECZA.pdf>

KARTA INFORMACYJNA DZIECKA UMIESZCZONEGO W RODZINIE ZASTĘPCZEJ

I. DANE DZIECKA UMIESZCZONEGO W RODZINIE ZASTĘPCZEJ	
1. Imię	
2. Nazwisko	
3. Data urodzenia	

II. INFORMACJE O RODZICACH BIOLOGICZNYCH DZIECKA		
	Matka	Ojciec
1. Imię		
2. Nazwisko		
3. Informacja o władzy rodzicielskiej		
4. Aktualny adres zamieszkania		
5. Czy płaci alimenty?		

II. ŹRÓDŁO DOCHODU DZIECKA		
Rodzaj:	Wysokość:	

III. CZY DZIECKO UTRZYMUJE KONTAKTY Z RODZICAMI BIOLOGICZNYMI LUB INNYMI CZŁONKAMI RODZINY		
Z matką	Z ojcem	Z innymi członkami rodziny
Tak	Tak	Tak, z kim:
Nie, ponieważ:	Nie, ponieważ:	

IV. INFORMACJA O RODZEŃSTWIE DZIECKA				
Lp.	Imię, nazwisko i adres	Wiek	Czy jest to rodzeństwo przyrodnie?	Uwagi

V. SYTUACJA ZDROWOTNA DZIECKA				
VI. INFORMACJE O PRZEBIEGU NAUKI DZIECKA				
VII. INNE UWAGI O DZIECKU				
VIII. TRUDNOŚCI ZGŁASZANE PRZEZ RODZINĘ ZASTĘPCZĄ				
IX. DZIAŁANIA MAJCE NA CELU PRZEZWYCIĘŻENIE WYSTĘPUJĄCY TRUDNOŚCI				

Uprowadzony/a o odpowiedzialności karnej, przewidzianej w art. 233 § 1 i § 2 Ustawy z dnia 6 czerwca 1997r. Kodeks Karny (Dz. U. Nr 88 1997 poz. 553) za składanie nieprawdy lub zatajenie prawdy oświadczam, iż dane zawarte w niniejszej karcie są zgodne ze stanem rzeczywistym.

Zobowiązuję się do informowania pracownika socjalnego/koordynatora rodziny zastępczej o każdej zmianie sytuacji osobistej i dochodowej, o której mowa w niniejszej karcie.

.....
data i podpisy osób pełniących funkcję rodziny zastępczej

.....
data i podpis koordynatora

.....
miejsowość

data

VIII. OCENA SYTUACJI OPIEKUŃCZO – WYCHOWAWCZEJ DZIECKA UMIESZCZONEGO W RODZINIE ZASTĘPCZEJ

.....
data i podpis koordynatora

.....
miejsowość

data

Cel oceny/superwizji¹⁶

Superwizja ma na celu zweryfikowanie dotąd przyjętej diagnozy rodziny zastępczej.

Organizator rodzinnej pieczy zastępczej dokonuje pierwszej oceny rodziny zastępczej albo prowadzącego rodzinny dom dziecka nie później niż przed upływem roku od umieszczenia pierwszego dziecka w rodzinie zastępczej albo rodzinnym domu dziecka. Kolejna ocena jest dokonywana po upływie roku od dokonania pierwszej oceny, a następne nie rzadziej niż co 3 lata.

W przypadku negatywnej oceny rodziny zastępczej albo prowadzącego rodzinny dom dziecka, kolejna ocena jest dokonywana nie później niż w terminie 6 miesięcy od dnia dokonania tej oceny. W przypadku negatywnej kolejnej oceny organizator rodzinnej pieczy zastępczej kieruje do sądu wnioski o uchyleniu postanowienia o umieszczeniu dziecka w rodzinie zastępczej albo rodzinnym domu dziecka.

W przypadku rodzin zastępczych zawodowych oraz rodzinnych domów dziecka w celu ustalenia zasadności przedłużenia okresu obowiązywania umowy, oceny dokonuje się także na trzy miesiące przed wygaśnięciem tej umowy. Organizator rodzinnej pieczy zastępczej wyznacza termin oceny rodziny zastępczej albo prowadzącego rodzinny dom dziecka,

¹⁶ Kryteria i sposób przeprowadzania oceny rodzin zastępczych/ prowadzącego rodzinny dom dziecka oraz jakości wykonywanej pracy na terenie powiatu janowskiego
http://www.pcpjanow.pl/editor/xinha/plugins/ExtendedFileManager/editor_files/Dziecko_i_rodzina/Kryteria_oceny_r.z..pdf

uwzględniając stopień przygotowania rodziny zastępczej albo prowadzącego rodzinny dom dziecka do wykonywania ich zadań.

Uczestnicy

Bezpośrednimi uczestnikami są rodziny zastępcze, organizator pieczy zastępczej, zwłaszcza osoby prowadzące proces oceny rodzin zastępczych. Pośrednio odbiorcami są dzieci pozostające w pieczy zastępczej.

Ankieta z przeprowadzonej kontroli w rodzinie zastępczej spokrewnionej/niezawodowej/zawodowej/rodzinnym domu dziecka http://www.powiatkrasnik.e-bip.eu/upload/pliki/81-429_zal_1.pdf

Zakres merytoryczny

1. Organizator pieczy zastępczej dokonując oceny rodziny zastępczej oraz prowadzącego rodzinny dom dziecka współpracuje ze środowiskiem lokalnym, ośrodkiem pomocy społecznej, sądami i ich organami pomocniczymi, instytucjami oświatowymi, zakładami opieki zdrowotnej, a także kościołami i związkami wyznaniowymi oraz z organizacjami społecznymi.
2. Organizator pieczy zastępczej dokonuje oceny rodziny zastępczej oraz prowadzącego rodzinny dom dziecka na podstawie ankiety samooceny we współpracy z koordynatorem rodzinnej pieczy zastępczej (druk stanowi załącznik 1).

Załącznik 1 do Kryteriów i sposobu przeprowadzania oceny rodzin zastępczych/ prowadzącego rodzinny dom dziecka oraz jakości wykonywanej pracy

Część I

Ankieta samooceny rodziny zastępczej/prowadzącego rodzinny dom dziecka

1. Podstawowe informacje o rodzinie zastępczej

Imiona i nazwisko rodziny zastępczej:	Adres:
Staż sprawowania opieki jako rodzina zastępcza – ogółem:	
Typ rodzinnej pieczy zastępczej: ☐ Rodzina zastępcza spokrewniona ☐ Rodzina zastępcza niezawodowa ☐ Rodzina zastępcza zawodowa ☐ Rodzinny Dom Dziecka	

2. Kwalifikacje zdobyte w ocenianym okresie (kursy, szkolenia, studia podyplomowe)

Nazwa, rodzaj (kursy doksztalcające, kwalifikacyjne)	Data

3. Czy rodzina zastępcza wzmacnia swoje umiejętności i kompetencje wychowawcze (w ocenianym okresie)?

a) Uczestniczy w szkoleniach organizowanych przez PCPR lub we własnym zakresie

Szkolenia / grupy wsparcia	Liczba odbytych szkoleń/gr. wsparcia	Liczba punktów	Wypełnia pracownik PCPR
nie uczestniczyła		0	
od 1 do 3		1	
od 4 do 5		2	
od 6 do 8		3	
więcej ni 8		4	

b) Ogląda programy edukacyjne w telewizji, takie jak: (1=1)

c) Czyta książki edukacyjne, czasopisma takie jak: (1=1)

d) Szuka wsparcia w innych rodzinach, instytucjach i organizacjach, takich jak: (1pkt)

4. Czy rodzina zastępcza zapewnia dziecku warunki do prawidłowego rozwoju psychofizycznego?

a) wypoczynek zorganizowany tj. kolonie letnie, zimowiska, obozy, półkolonie (4 pkt)

b) udział w zajęciach pozalekcyjnych rozwijające zainteresowania, uzdolnienia, takie jak: (1=1),

c) zakup dodatkowych książek, czasopism, programów, gier edukacyjnych dla dziecka, takich jak: (1=1).

5. Czy dziecko ma własny pokój?

tak(4 pkt)

jeśli nie to czy posiada własne łóżko i miejsce do nauki?

Tak (2pkt)

Nie (0pkt)

6. Czy dziecko ma zapewnione podstawowe meble i sprzęty?

tak (4 pkt)

nie (0 pkt)

7. Czy dziecko/ci posiada/ją własny komputer?

tak (4 pkt)

nie (0 pkt)

8. Jeżeli tak to czy posiada dostęp do Internetu?

tak (4 pkt)

nie (0 pkt)

9. Czy dziecko/ci posiada/ją comiesięczne kieszonkowe?

tak (4 pkt)
nie (0 pkt)

10. Jak często dziecku kupowana jest nowa odzież?

częściej niż raz w roku (4 pkt)
raz w roku (2pkt)
rzadziej niż raz w roku (1pkt)

11. Jak często dziecku kupowane jest nowe obuwie ?

częściej niż raz w roku (4 pkt)
raz w roku (2pkt)
rzadziej niż raz w roku (1pkt)

12. Czy rodzina zastępcza nagradza dziecko za dobre zachowanie?

Tak (4 pkt) w jaki sposób?
nie (0pkt)

13. Czy rodzina zastępcza niweluje niewłaściwe zachowanie dziecka?

tak (4 pkt) w jaki sposób?
nie (0pkt)

14. W jakich codziennych sytuacjach rodzina zastępcza najczęściej spędza czas z dzieckiem? (1=1)

wspólne posiłki
oglądanie telewizji
odrabianie lekcji
spacery
gry planszowe
inne.....
.....
.....

15. Czy rodzina zastępcza rozmawia z dzieckiem na tematy dotyczące spraw intymnych tj. dojrzewania, seksu itp.

Tak (4 pkt)
nie, dlaczego (0pkt)

.....
.....
.....

16. Czy dziecko kontaktuje się z rodziną biologiczną Tak (4 pkt)

nie, dlaczego (0pkt)

.....
.....
.....

17. Czy rodzina zastępcza zna kolegów i koleżanki dziecka?

tak, koleguję się z: (4pkt)

.....
.....
nie, dlaczego (Opkt)

18. Czy rodzina zastępcza uczestniczy w procesie edukacji dziecka? (1=1)

udział w wywiadówkach
udział w indywidualnych konsultacjach
spotkania w poradni psychologiczno-pedagogicznej
udział w organizacji imprez szkolnych, wycieczek
inne.....
.....
.....

.....
(data, podpis rodzica)

PODSUMOWANIE
Wypełnia pracownik PCPR

Przedział punktowy	Ocena	Uzyskana liczba punktów przez r.z.
Od 0 do 20	negatywna	
Od 21 do 50	pozytywna ze wskazaniem	
Powyżej 50	Pozytywna	

.....
(data, podpis koordynatora)

- Organizator pieczy zastępczej dokonuje oceny opisowej rodziny zastępczej oraz prowadzącego rodzinny dom dziecka pod względem predyspozycji do pełnienia powierzonych im funkcji oraz jakości wykonywanej pracy na podstawie karty oceny (druk stanowi załącznik)

Załącznik nr 2 do Kryteriów i sposobu przeprowadzania oceny rodzin zastępczych/

prowadzącego rodzinny dom dziecka
oraz jakości wykonywanej pracy

Część II

Karta oceny rodziny zastępczej/prowadzącego rodzinny dom dziecka

KARTA OCENY POD WZGLĘDEM PREDYSPOZYCJI DO PEŁNIENIA POWIERZONEJ FUNKCJI ORAZ JAKOŚCI SPRAWOWANIA PIECZY ZASTĘPCZEJ (OPISOWA)		
Rodzina zastępcza zapewnia dziecku całodobową opiekę i wychowanie poprzez:	Ocena ORPZ, Koordynator RPZ Asystenta Rodziny	Uwagi
1. Traktowanie dziecka w sposób sprzyjający poczuciu godności i wartości osobowej (np. akceptowanie dziecka bez względu na zachowania, kształtowanie odpowiedzialności – odpowiednio do możliwości, kształtowanie umiejętności samodzielnego podejmowania decyzji, ustalenie i egzekwowanie form i zasad zwracania się dziecka do rodziców zastępczych; ustalanie i egzekwowanie zasad higieny osobistej i obowiązków dziecka w zakresie przestrzegania tej higieny na co dzień; ustalanie i egzekwowanie diety dziecka (np. słodczyce) i pory spożywania posiłków; ustalanie i egzekwowanie obowiązków dziecka w codziennych pracach domowych; ustalanie i egzekwowanie pory oglądania TV i zabawy przy komputerze (czas i zasady korzystania); okazywanie szacunku wszystkim członkom rodziny biologicznej dziecka bez względu na ich zachowania i inne)	ocena: pozytywna /negatywna	
2. Zapewnienie dostępu do świadczeń zdrowotnych (np. prawidłowo, wybór i zgłoszenie dziecka do lekarza POZ; zgłoszenie dziecka do ubezpieczenia zdrowotnego; wymiana informacji o stanie zdrowia dziecka z rodzicami biologicznymi oraz innymi specjalistami; Wskazanie rodzica uprawnionego do dostępu do dokumentacji medycznej i do decydowania w sprawach medycznych (ewentualny wniosek do sądu rodzinnego); zapewnienie szczepień okresowych i badań kontrolnych okresowych (np. bilans zdrowia dziecka); inne: ...)	ocena: pozytywna /negatywna	
3. Zdolność i umiejętność zaspokajania potrzeb emocjonalnych (np. nazywanie i okazywanie uczuć, empatyczne zachowania wobec dzieci i osób dla dzieci ważnych, otwartość na pytania dziecka, poświęcanie dziecku czasu, umożliwienie dziecku posiadania lub gromadzenia ulubionych przedmiotów, zabawek, fotografii rodzinnych, rzeczy od osób ważnych itp.)	ocena: pozytywna /negatywna	
4. Zdolność i umiejętność zaspokajania potrzeb bytowych (np. zapewnienie bezpiecznego schronienia i ochrony przed niebezpieczeństwem, zapewnienie dziecku odzieży i obuwia; zapewnienie miejsca do spania, przechowywania odzieży, książek, zabawek i innych przedmiotów oraz miejsca do odrabiania lekcji)	ocena: pozytywna /negatywna	
5. Zdolność i umiejętność zaspokajania potrzeb rozwojowych, w tym rozwoju uzdolnień i zainteresowań (np. rozwijanie przez wspólną zabawę, zgłoszenie dziecka na	ocena: pozytywna /negatywna	

zajęcia pozalekcyjne (koła zainteresowań, zajęcia sportowe, lekcje tańca, itp.); odprowadzanie dziecka na zajęcia pozalekcyjne; udział w pokazach zdolności; udział w imprezach kulturalnych i lokalnych; wspólne spędzanie czasu na rozwijaniu konkretnych uzdolnień/zainteresowań; inne:		
6. Zdolność i umiejętność zaspokajania potrzeb społecznych (określenie zasad samodzielności dziecka (np. robienie zakupów, gospodarowania środkami finansowymi – kieszonkowym, wychodzenie do kolegów i koleżanek, innych kontaktów z grupami rówieśniczymi oraz z osobami dorosłymi itp.);	ocena: pozytywna /negatywna	
7. Zdolność i umiejętność zaspokajania potrzeb religijnych (umożliwienie odbywania praktyk religijnych)	ocena: pozytywna /negatywna	
8. Zdolność i umiejętność zaspokajania potrzeb edukacyjnych, zapewnienie kształcenia, wyrównywania braków szkolnych (np. wybór szkoły; skompletowanie dokumentów i dostarczenie do danej szkoły; udział w wywiadówkach i zebraniach szkolnych; wspólna nauka z dzieckiem; odprowadzanie dziecka na zajęcia szkolne i pozalekcyjne; organizowanie lub umożliwienie dziecku udziału w korepetycjach; inne: ...)	ocena: pozytywna /negatywna	
9. Zapewnienie ochrony przed arbitralną lub bezprawną ingerencją w życie prywatne dziecka (np. przestrzeganie ustalonych zasad ochrony praw dziecka w rodzinie zastępczej, np. zakazu bicia dziecka; reagowanie na nieprzestrzeganie lub ograniczanie praw dziecka, w tym na nieprzestrzeganie ograniczeń praw rodziców biologicznych do dziecka i zgłaszanie koordynatorowi RPZ naruszania tych zasad; inne:)	ocena: pozytywna /negatywna	
10. Nawiązywanie i podtrzymywanie kontaktów z rodzicami i innymi osobami bliskimi dziecka w pieczy (np. spotkania dziecka z matką i ojcem (w roku szkolnym, w czasie ferii, w czasie świąt i innych szczególnych dni, np. urodziny dziecka); zasady spotkań z rodzicami: odwożenie/przywożenie dziecka, sposób dokonywania zmian terminów spotkań/wizyt, ustalanie co dziecko może zabrać na spotkanie, zgoda na obciążanie dziecka obowiązkami; spotkania dziecka z rodzeństwem, dziadkami, nowymi partnerami rodziców, innymi ważnymi dla dziecka osobami; inne formy kontaktów dziecka z rodzicami (np. telefoniczne, internetowe itp.); inne: ...)	ocena: pozytywna /negatywna	
11. Realizacja obowiązku reprezentowania dziecka w celu pozyskiwania świadczeń i uprawnień do świadczeń, w szczególności dochodzenia świadczeń alimentacyjnych (art.121 §1 krio)	ocena: pozytywna /negatywna	
12. Współpraca rodziny zastępczej i wymiana informacji z PCPR, Organizatorem RPZ, Koordynatorem RPZ, asystentem, z instytucjami itp	ocena: pozytywna /negatywna	
Przedział punktowy	Ocena	Ostateczna ocena cz. II
Od 0 do 2	negatywna	
Od 3 do 50	pozytywna ze wskazaniem	

Od 6 do 12	negatywna	
------------	-----------	--

.....
(podpis organizatora)

Data sporządzenia:

4. **Efekty oceny**, zebrane w części III (końcowa ocena) są jawne dla rodziny zastępczej, a punkty niejasne i budzące wątpliwości są tłumaczone i w sposób konstruktywny przekazywane (druk stanowi załącznik nr 3).

Załącznik nr 3 do Kryteriów i sposobu przeprowadzania oceny rodzin zastępczych/ prowadzącego rodzinny dom dziecka oraz jakości wykonywanej pracy

**Część III
KOŃCOWA OCENA
RODZINY ZASTĘPCZEJ / ORAZ PROWADZĄCEGO RODZINNY DOM DZIECKA**

Rodzina zastępcza.....

Obszar	Ocena
Ocena na podst. Części I	
Ocena na podst. części II	
Ocena końcowa	

* Wskazania do dalszej pracy z rodziną:

.....
.....
.....

.....
(podpis organizatora)

.....
(podpis koordynatora)

.....
(podpis asystenta)

5. Weryfikacja i wskaźniki

Ilość opinii szkolnych, zaświadczeń, informacji na temat dzieci przebywających w pieczy
Liczba ankiet samooceny.
Liczba kart ocen
Liczba ocen końcowych

6. Osoby odpowiedzialne

Powiatowe Centrum pomocy Rodzinie
Organizatora Pieczy Zastępczej
Koordynator pieczy zastępczej
Rodziny zastępcze

Barier i utrudnienia w funkcjonowaniu koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej:

- ⇒ ryzyko „dostosowywania” zapotrzebowania na koordynatorów pieczy zastępczej do możliwości ich zatrudniania i powrót najbardziej doświadczonych rodzin zastępczych pod opiekę tylko pracowników socjalnych;
- ⇒ łączenie w pracy koordynatora funkcji pomocowej, kontrolującej i oceniającej, przez co np. dokonując oceny sytuacji rodziny, traci się zaufanie zdobyte podczas kontaktu z rodziną i jej wspierania;
- ⇒ potrzebę sporządzania planów pomocy rodzinie zastępczej, a nie tylko planów pomocy dzieciom. W planach pomocy rodzinie określane powinny być cele i zadania dotyczące dzieci przyjętych do rodziny i biologicznych rodziny zastępczej, jak również dotyczące funkcjonowania całej rodziny;
- ⇒ trudności we współpracy z rodzinami zastępczymi, w szczególności gdy taką rodziną dla nastoletnich wnuków są osoby w podeszłym wieku, bądź zauważalne jest wyłącznie roszczeniowe nastawienie rodzin, mających inne oczekiwania co do zakresu pomocy świadczonej przez koordynatora;
- ⇒ dokonywania oceny sytuacji życiowej dziecka przebywającego w rodzinie zastępczej przy współdziałaniu jego rodziców biologicznych, tj. w grupie osób o często sprzecznych interesach brak narzędzi do skutecznego wywierania wpływu na rodziny (jedynym narzędziem jest rozmowa i informowanie sądu o sytuacji dziecka);
- ⇒ potrzebę stosowania superwizji do rozwiązywania problemów koordynatorów wynikających ze specyfiki ich pracy, co wymaga jednak pozyskania specjalisty prowadzącego takie zajęcia (z zewnątrz, bądź wyszkolenia pracownika ośrodka pomocy rodzinie)¹⁷.

zadania rodziców wynikające z pieczy zastępczej

¹⁷ Funkcjonowanie koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej w województwie podlaskim, s. 12,
<https://www.nik.gov.pl/plik/id.9413,vp.11647.pdf>

Główny cel umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej – czyli zapewnienie zabezpieczenia jego dobra – przejawia się także w podstawowych obowiązkach rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka. Głównym z nich jest zapewnienie dziecku całodobowej opieki i wychowania, przy zachowaniu następujących zasad:

- ⇒ traktowania dziecka w sposób sprzyjający poczuciu godności i wartości osobowej;
- ⇒ zapewnienia dostępu do przysługujących świadczeń zdrowotnych;
- ⇒ zapewnienia kształcenia, wyrównywanie braków rozwojowych i szkolnych;
- ⇒ zapewnienia rozwoju uzdolnień i zainteresowań;
- ⇒ zaspokajania potrzeb emocjonalnych, bytowych, rozwojowych,
- ⇒ społecznych oraz religijnych;
- ⇒ zapewnienia ochrony przed arbitralną lub bezprawną ingerencją w życie prywatne dziecka,
- ⇒ umożliwienia kontaktu z rodzicami i innymi osobami bliskimi, chyba że sąd postanowi inaczej.

Opiekując się dzieckiem należy mieć na względzie podmiotowość dziecka oraz prawo dziecka do:

- ⇒ wychowania w rodzinie, a w przypadku wychowywania dziecka poza rodziną do zapewnienia mu w miarę możliwości zgodnie z jego potrzebami opieki i wychowania w rodzinnych formach opieki zastępczej;
- ⇒ zapewnienia stabilnego środowiska wychowawczego;
- ⇒ utrzymywania osobistych kontaktów z rodziną;
- ⇒ powrotu do rodziny naturalnej;
- ⇒ traktowania w sposób sprzyjający poczuciu godności i wartości osobowej;
- ⇒ ochrony przed arbitralną lub bezprawną ingerencją w życie prywatne dziecka;
- ⇒ praktyk religijnych zgodnych z wolą rodziców i potrzebami dziecka;
- ⇒ kształcenia, rozwoju uzdolnień, zainteresowań i indywidualności oraz zabawy i wypoczynku;
- ⇒ pomocy w przygotowaniu do samodzielnego życia w przypadku wychowywania poza rodziną naturalną;
- ⇒ dostępu do informacji;
- ⇒ wyrażania opinii w sprawach, które go dotyczą;
- ⇒ ochrony przed poniżającym traktowaniem i karaniem.

Rodzina zastępcza dąży do postawy, która charakteryzuje się:

- ⇒ wysoką motywacją,
- ⇒ właściwą postawą etyczną (np. w obszarze przekazywania informacji o dziecku),
- ⇒ empatią,
- ⇒ wysokim poziomem wiedzy na temat funkcjonowania, potrzeb i problemów dziecka dotkniętego przemocą,

- ⇒ umiejętnością słuchania, rozwiązywania konfliktów, organizacji pracy, radzenia sobie ze stresem i z sytuacjami trudnymi,
- ⇒ gotowością do współpracy ze wszystkimi osobami i instytucjami,
- ⇒ otwartością na powrót dziecka do rodziny biologicznej jak i na przejście do rodziny adopcyjnej.

Obowiązek sprawowania pieczy nad dzieckiem i jego wychowania osoby sprawujące pieczę zastępczą podejmują z dniem faktycznego umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej.

Osoby sprawujące pieczę zastępczą mają także obowiązek współpracy z ośrodkiem adopcyjnym, koordynatorem rodzinnej pieczy zastępczej i organizatorem rodzinnej pieczy zastępczej. Zawodowe rodziny zastępcze oraz prowadzący rodzinne domy dziecka mają także dodatkowy obowiązek – systematycznego podnoszenia swoich kwalifikacji, w szczególności przez udział w szkoleniach. Obowiązek ten związany jest oczywiście z profesjonalnym charakterem działalności tych osób¹⁸.

Umieszczenie dziecka w pieczy zastępczej jest formą ograniczenia rodzicom władzy rodzicielskiej. Rodzice dziecka umieszczonego w rodzinie zastępczej mogą wnioskować do sądu o przywrócenie im władzy rodzicielskiej, jeśli ustały przyczyny dla których sąd zaingerował w jej zakres¹⁹.

Kontakty rodziców z dzieckiem umieszczonym w rodzinnej pieczy zastępczej:

- ⇒ Niezależnie od władzy rodzicielskiej rodzice oraz ich dziecko mają prawo i obowiązek utrzymywania ze sobą kontaktów.
- ⇒ Kontakty z dzieckiem obejmują w szczególności przebywanie z dzieckiem (odwiedziny, spotkania, zabieranie dziecka poza miejsce jego stałego pobytu) i bezpośrednie porozumiewanie się, utrzymywanie korespondencji, korzystanie z innych środków porozumiewania się na odległość, w tym ze środków komunikacji elektronicznej.
- ⇒ Jeżeli utrzymywanie kontaktów rodziców z dzieckiem poważnie zagraża dobru dziecka lub je narusza, sąd zakazuje ich utrzymywania.
- ⇒ W sytuacji braku porozumienia pomiędzy opiekunem zastępczym a rodzicem, co do sposobu kontaktów z dzieckiem, możliwe jest wystąpienie do sądu z wnioskiem o uregulowanie kontaktów.
- ⇒ Sąd opiekuńczy, orzekając w sprawie kontaktów z dzieckiem, może zobowiązać rodziców do określonego postępowania, w szczególności skierować ich do placówek lub specjalistów

¹⁸ Tamże; *Poradnik rodzicielstwa zastępczego*, red. A. Kwaśniewska, Warszawa 2013, s. 39.

¹⁹ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2016 r. poz. 575 z późn. zm.)

zajmujących się terapią rodzinną, poradnictwem lub świadczących rodzinie inną stosowną pomoc z jednoczesnym wskazaniem sposobu kontroli wykonania wydanych zarządzeń.

⇒ Sąd opiekuńczy może zmienić rozstrzygnięcie w sprawie kontaktów, jeżeli wymaga tego dobro dziecka.

Umieszczenie dziecka w rodzinnej pieczy zastępczej nie zwalnia rodziców z obowiązku alimentacji na jego rzecz. Przeszkodą nie jest zatem ograniczenie, zawieszenie czy pozbawienie władzy rodzicielskiej.

Bibliografia

Domaradzki P., Krzyszkowski J., *Wsparcie dziecka w rodzinie i pieczy zastępczej. Ujęcie praktyczne* (Ebook), Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2016

Funkcjonowanie koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej w województwie podlaskim, s. 12, <https://www.nik.gov.pl/plik/id,9413,vp,11647.pdf>

Gilbert M., K. Evans, *Superwizja w psychoterapii*, GWP, Gdańsk 2004

Gorynia M., *Wsparcie społeczne w formie rodzicielstwa zastępczego. Konsekwencje biograficzne*, [w:] *Pomoc-wsparcie społeczne-poradnictwo : od teorii do praktyki* / red. nauk. Magdalena Piorunem, Wydaw. Adam Marszałek, Toruń 2010

Jak wspierać rodziny? Perspektywa organizacji. Perspektywa administracji. Dobro wspólne, „Trzeci Sektor” 2013/2014, s. 42.

Kowalczyk B., *Nowe oblicze współpracy ośrodków pomocy społecznej i powiatowych centrów pomocy rodzinie – współpraca asystenta rodziny z koordynatorem pieczy zastępczej*, „Problemy Społeczne” 2012, nr 5

Kryteria i sposób przeprowadzania oceny rodzin zastępczych/ prowadzącego rodzinny dom dziecka oraz jakości wykonywanej pracy na terenie powiatu janowskiego
http://www.pcpjanow.pl/editor/xinha/plugins/ExtendedFileManager/editor_files/Dziecko_i_rodzina/Kryteria_oceny_r.z..pdf

Pawlas-Czyż S., *Koordinatorka pieczy zastępczej we współpracy z asystentem rodziny a formuła case managementu*, *Jak wspierać rodziny? Perspektywa organizacji. Perspektywa administracji. Dobro wspólne*, „Trzeci Sektor” 2013/2014, s. 100-101.

Poradnik rodzicielstwa zastępczego, red. A. Kwaśniewska, Warszawa 2013, s. 39.

Rodzinna piecza zastępcza. Poradnik praktyczny, red. A. Kwaśniewska-Sadkowska, Warszawa 2015, s. 43-44.

Standardy organizatora pieczy zastępczej wypracowane przez przedstawicieli organizacji pozarządowych i jednostek samorządu terytorialnego w województwie opolskim i śląskim przy wsparciu sieci SPLOT. <http://www.stowarzyszeniedobrarodzina.pl/grafika/STANDARDY-PIECZA.pdf>

Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2016 r. poz. 575 z późn. zm.)

